Г68

Немає дисертації 6/9

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

ГОРДІЄНКО Тетяна Володимирівна

УДК 378.016:37.091.12 (043.3)

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ БАГАТОРІВНЕВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент
Уваркіна Олена Василівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
вчений секретар університету.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Козир Алла Володимирівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри теорії та
методики музичної освіти,
хорового співу і диригування;

кандидат педагогічних наук, доцент
Харкавців Ірина Романівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
доцент кафедри практики англійської мови.

Захист відбудеться 21 червня 2012 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 21 травня 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **В.Д. Сиротюк**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічні зміни в різних сферах життєдіяльності сучасного суспільства зумовлюють докорінні перетворення у сфері освіти, ефективність яких певною мірою залежить і від рівня професійно-педагогічної майстерності викладачів вищих закладів освіти. Пріоритетним завданням педагогічних закладів усіх рівнів акредитації щодо Закону України «Про освіту», положень Доктрини II з'їзду працівників освіти, концепції цільової державної програми «Вчитель» є підготовка фахівців з чіткими громадянськими позиціями, високим рівнем професіоналізму, сформованістю педагогічних умінь як провідного чинника і критерію професійної компетентності вчителя.

На всіх етапах розвитку вітчизняної вищої освіти проблема підвищення педагогічної майстерності була і є актуальною, оскільки ефективність підготовки майбутніх фахівців значною мірою залежить від готовності й здатності викладача якнайкраще виконувати педагогічні функції. Саме від учителя, його професійної діяльності залежить оновлення сучасної освіти. Існуюча пряма залежність якості загальної середньої освіти від фахової підготовки вчителя відносить формування педагогічної майстерності до однієї з найважливіших проблем педагогіки вищої школи.

У Київському комюніке, схваленому учасниками форуму з питань освіти «Європейська школа XXI століття», наголошується на перевагах багатоцільової освіти впродовж усього життя. Отже, забезпечення якості підготовки фахівців у системі вищої освіти у відповідь на виклики нової епохи потребує високого рівня педагогічної майстерності педагогічних працівників.

Аналіз стану наукової розробки досліджуваної проблеми показав, що прогресивними педагогами минулого порушено чимало педагогічних питань, які не втратили своєї актуальності. Серед них:

- визначення сутності професійно-педагогічної майстерності викладача (К.Д.Ушинський, І.С.Андрієвський, А.П.Медведков, М.І.Демков, М.О.Тростніков, П.Ф.Каптерєв, В.В.Сельонкін та ін.);
- виділення складників майстерності викладача (М.І.Пирогов, С.І.Миропольський, Б.Д.Грінченко, В.О.Васильченко, О.В.Духнович, М.І.Демков та ін.);
- виявлення умов формування професійно-педагогічної майстерності вчителя (Л.М.Толстой, В.Я.Стоюнін, К.Д.Ушинський, М.І.Пирогов, В.П.Вахтеров, С.І.Миропольський та ін.).

До вивчення феномену педагогічної майстерності зверталися: О.А.Абдулліна, Є.С.Барбіна, І.А.Зязюн, Н.В.Кузьміна, Н.Г.Кушков, В.А.Семиченко, В.А.Сластьонин, Н.М.Тарасевич, Р.І.Хмелюк (у контексті психолого-педагогічних проблем становлення майбутніх учителів); Н.Гузій, Н.Дудніченко, Л.Кекух, Ю.Кіщенко, О.Коваленко, А.Козир, С.Сисоєва, В.Пананчук (підвищення професіоналізму та розвиток педагогічної творчості викладачів навчальних закладів); М.М.Барахтян, Л.Ф.Спірін (формування

професійних умінь); О.В.Гармаш, В.О.Кан-Калик, О.М.Леонтьєв (культура спілкування); О.П.Рудницька (розвиток загальної культури); І.О.Синиця, І.І.Чернокозов, В.М.Чернокозова (педагогічна етика); С.Б.Єлканов, Л.І.Рувинський (професійне самовиховання); Ю.М.Кулюткін, Г.О.Нагорна, В.І.Шахов (розвиток педагогічного мислення); А.Й.Капська, Р.І.Короткова, О.І.Кретова, Г.М.Сагач, Н.В.Чепелева (оволодіння культурою мовлення); В.Ц.Абрамян, П.В.Галахова, Н.Г.Ксенофонтова, С.О.Швидка, Г.І.Переухенко (театральна педагогіка); Г.Баланюк, С.Болсун, І.С.Дмитрик, В.М.Миндикану, Г.О.Олійник, Л.Рувінський, Г.І.Хозяїнов та інші (формування педагогічної техніки і технології).

Проблемою багаторівневої вищої, зокрема, педагогічної освіти нині займається ряд дослідників. Так, питанням зарубіжної вищої освіти, аналізу її досягнень та прорахунків присвятили дослідження А.Барбарига, Б.Вульфсон, С.Головко, А.Джуринський, В.Єлманова, Т.Кошманова, З.Малькова, І.Марцинковський, Л.Півнєва, Є.Прикладок, О.Романовський, Н.Федорова, Л.Філіпова, В.Шейко. Проблемі конструктивного порівняння багаторівневої освіти зарубіжних систем та України присвятили свої дослідження В.Зубко, В.Козаков, К.Корсак, Л.Пуховська, А.Сбруєва, В.Яблонський та ін.

Проте, не дивлячись на те, що були проведені істотні дослідження з проблем розвитку професійних якостей, питанням розвитку й формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів у системі багаторівневої підготовки приділено недостатньо уваги що і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: *«Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів в системі багаторівневої професійної підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з реалізацією основних напрямів Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), «Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті» і виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Ніжинського державного університету в рамках фундаментального дослідження «Удосконалення професійної підготовки сучасного вчителя», а також в межах тематичного плану НДР Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за напрямом «Проблеми гуманітарних наук» (Протокол № 5 від 22 грудня 2005 р.). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 5 від 29 листопада 2007 року) і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 29 березня 2011 року).

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічної моделі формування педагогічної майстерності майбутніх учителів в системі багаторівневої підготовки.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя у педагогічній теорії та практиці.

2. Уточнити категоріальний апарат дослідження, зокрема конкретизувати дефініції понять «педагогічна майстерність», «професійна майстерність майбутнього педагога», «багаторівнева педагогічна освіта».

3. Визначити сутність педагогічної майстерності майбутнього вчителя, структурні компоненти, показники та рівні її сформованості в системі багаторівневої підготовки.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови, етапи, методи та форми формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя.

5. Розробити методичні рекомендації щодо формування педагогічної майстерності у вищих педагогічних закладах освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічна модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів в системі багаторівневої підготовки.

У процесі досягнення визначеної мети було використано такі **методи** дослідження:

теоретичні: аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури з метою вивчення витоків основних питань проблеми і процесу становлення й розвитку педагогічної майстерності; аналіз сучасних наукових підходів до проблеми; узагальнення, порівняння, класифікація та систематизація для поглиблення теоретичної сутності питання;

емпіричні: прямі й непрямі психолого-педагогічні спостереження анкетування і тестування, методи педагогічної діагностики (самооцінка інтересів і нахилів), педагогічний експеримент з метою апробації моделі підвищення педагогічної майстерності майбутнього вчителя в системі багаторівневої підготовки.

У роботі застосовувалися *методи математичної і статистичної обробки даних* (кількісний і якісний) для забезпечення достовірності отриманих результатів та математично-статистичні методи для опрацювання результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснено на базі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Дослідженням було охоплено понад 300 студентів та 7 викладачів, які сприяли здійсненню педагогічного експерименту.

Організація дослідження. Дослідження проводилося у три взаємопов'язаних етапи.

На першому етапі (2004-2006 рр.) проаналізовано філософську, психологічну, педагогічну літературу з проблеми дослідження, визначено науковий апарат дослідження – мету і завдання, гіпотезу, об'єкт і предмет дослідження, уточнено зміст та компоненти, виокремлено критерії та рівні сформованості педагогічної майстерності.

На другому етапі (2006-2009 рр.) проведено констатувальне дослідження, визначено та обґрунтовано педагогічні умови та етапи формування педагогічної майстерності у майбутніх вчителів.

На третьому етапі (2009-2011 рр.) проведено формувальний експеримент, спрямований на перевірку вірогідності гіпотези дослідження, здійснено кількісний та якісний аналіз результатів використаної педагогічної технології, сформульовані загальні висновки.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження визначається тим, що:

вперше розроблено педагогічну модель формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя в системі багаторівневої підготовки;

уточнені та конкретизовані складові педагогічної майстерності майбутнього вчителя;

розроблені критерії (когнітивний, діяльнісний, аксіологічний, афективний) та визначено рівні (елементарний, базовий, достатній, творчий) педагогічної майстерності майбутнього вчителя;

дістали подальшого розвитку методи організації професійної навчальної діяльності студентів – майбутніх учителів в системі багаторівневої підготовки.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає у розробці методичних рекомендацій та тренінгових завдань із вдосконалення педагогічної майстерності майбутнього вчителя і в удосконаленні методики формування педагогічної майстерності завдяки обґрунтованому процесу, визначеним його послідовним, взаємозумовленим етапам. Ці дані дослідження можуть бути використані для покращення підготовки майбутніх учителів та використання даних умінь у подальшій практичній діяльності.

Отримані дані та висновки у процесі дослідно-експериментальної роботи можна застосовувати в практиці вищої педагогічної освіти та при підвищенні кваліфікації вчителів у відповідній системі.

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** у практику роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка №04 від 11.11.2011р.), Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (довідка №871 від 05.10.2011р.), Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (довідка №455 від 14.11.2011р.), філіалу Московського державного відкритого педагогічного університету імені М.О Шолохова (довідка №167/06-15 від 31.03.2006р.).

Особистий внесок здобувача. У посібнику «Майстерність педагогічного спілкування у професійно орієнтованих ситуаціях» (2007) автору належить підготовка розділу «Майстерність професійно-педагогічного спілкування» (2,25 друк. авт.арк.). У навчально-методичному посібнику «Марафон дитячого дозвілля» (2007) внеском автора дисертаційної роботи є розділ «Технологія підготовки та проведення ігрових програм» (1,04 друк. авт.арк.). У навчальному посібнику «Шлях до скарбу знань» (2009) автору належить підготовка розділу «Майстерність навчатися як важливий компонент успіху в оволодінні професійними уміннями та навичками» (0,8 друк. авт.арк.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались та обговорювались на наукових семінарах, конференціях, засіданнях кафедри, а саме: III міжнародній конференції «Інновації у вищій освіті» (22-23 грудня 2005, Ніжин), конференції молодих науковців «Молодь у науці»(25-28 квітня 2006, Ніжин), IV міжрегіональній конференції молодих вчених та аспірантів «Дослідження молодих науковців в галузі гуманітарних наук»(21 квітня 2006, Горлівка), Міжнародній науково-практичній конференції «Особистісно-орієнтовані педагогічні технології у початковій освіті» (4-5 травня 2006, Тернопіль), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми структурування педагогічних знань як умова підготовки майбутніх фахівців» (9-10 жовтня 2006, Кривий Ріг), науково-практичній конференції «Современный образовательный процесс: опыт, проблемы, перспективы» (29 березня 2006, Уфа), Всеросійській науково-практичній конференції «Социально-педагогические, психологические и философские аспекты формирования личности в культуре современной России» (21 квітня 2006, Бірск), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (18-19 жовтня 2006, Горлівка), всеукраїнській науково-практичній конференції «Професіоналізм педагогічних кадрів дошкільної освіти: сучасні підходи, концепції, досвід» (23-24 листопада 2006, Ніжин), X міжнародній науковій конференції «Сучасні інформаційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (17-19 травня 2010, Вінниця), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності» (30-31 березня 2011, Ніжин), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи» (15-17 лютого 2012).

Публікації. Основні результати дослідження відображені у 13 науково-методичних працях, у тому числі 7 статей опубліковано у провідних наукових фахових виданнях, 3 навчально-методичних посібники (у співавторстві); 3 статті у збірниках матеріалів конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 215 сторінок. Список використаних джерел містить 275 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми і доцільність її наукової розробки, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, розкрито наукову новизну, практичну значущість одержаних результатів, подано відомості про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – *«Теоретичні основи формування педагогічної майстерності»* проаналізовано вітчизняну та зарубіжну психологічну, педагогічну та навчально-методичну літературу з проблеми дослідження;

схарактеризовано базові поняття дослідження у поглядах педагогів-класиків на сутність і складники професійно-педагогічної майстерності.

Аналіз досліджень показав, що професійно-педагогічна майстерність як наукова проблема ґрунтовно досліджується сучасними психологами, філософами, педагогами на теоретичному, експериментально-дослідному рівнях (обґрунтування сутності, складників майстерності, визначення й експериментальна перевірка умов, засобів її формування тощо), і має глибокі соціальні й історичні корені. Визначено, що витоки її полягають в ідеях давнього риторичного мистецтва і безпосередній ораторській діяльності таких визначних мислителів, як Сократ, Аристотель, Квінтіліан, Платон, Цицерон та ін. Подальший розвиток проблема, що досліджується, набула в працях як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів, філософів, письменників – Я.А.Коменського, І.Г.Песталоцці, А.В.Дистервега, М.В.Ломоносова, Г.С.Сковороди та ін.

Але обґрунтування сутності, складників професійно-педагогічної майстерності належить освітянам другої половини XIX – початку XX ст. Глибоко усвідомлюючи місце вчителя, викладача як безпосередньо в розв'язанні навчально-виховних завдань, так і в розвитку суспільства в цілому педагоги, громадські діячі, письменники: М.І.Пирогов, К.Д.Ушинський, С.І.Миропольський, П.Ф.Каптерєв, С.Ф.Русова, Б.Д.Грінченко, М.І.Демков, С.О.Васильченко, Т.Г.Шевченко, І.Я.Франко та інші висували серйозні вимоги до його підготовки, морально-вольових якостей, серед яких чільне місце посідала професійна педагогічна майстерність.

Результати наукових пошуків свідчать про різноманітність підходів до розкриття сутності поняття педагогічної майстерності. У ході дослідження встановлено, що професійно-педагогічна майстерність учителя розглядалась як рівень професійно-педагогічної підготовки, що забезпечував творчу діяльність учителя, доцільне, оптимальне використання знань, умінь у конкретній навчально-виховній ситуації (К.Д.Ушинський, С.І.Миропольський, А.П.Медведков, В.В.Голубєв, І.С.Андрієвський); як високе мистецтво здійснення навчально-виховної діяльності (М.І.Демков, М.О.Тростніков); як власна "метода", в якій органічно поєднані ґрунтовні знання та педагогічний талант учителя (П.Ф.Каптерєв, В.В.Сельонкін).

Аналіз педагогічної спадщини К.Д.Ушинського, М.О.Корфа та ін. свідчить, що вони визначили і схарактеризували складники професійно-педагогічної майстерності викладача, а саме його загальну культуру, спеціальну (фахову), психолого-педагогічну, методичну підготовку та педагогічну техніку, що, на їхній погляд, були запорукою успіху учнів у навчанні й вихованні.

У ході наукового пошуку встановлено, що провідні педагоги (В.В.Голубєв, М.І.Пирогов, М.О.Тростніков, С.І.Миропольський, К.Д.Ушинський, М.І.Демков, Б.Д.Грінченко, Х.Д.Алчевська та ін.). називали володіння викладачем педагогічною технікою як одним із важливих, необхідних компонентів професійно-педагогічної майстерності, розуміючи його як здатність «тримати себе і впливати на дітей». Ця здатність проявляється, на

їхній погляд, в умінні викладати свої думки, збуджувати душевні емоції, перетворювати їх в яскраве полум'я, любов до навчання; володіти своїм настроєм; будувати стосунки з учнями на гуманних засадах. Особлива увага приділялася обов'язковому оволодінню викладачами педагогічною етикою (цінувати свою гідність і турбуватися про її збереження у своїх колег та учнів, підтримувати чесність, відвертість у стосунках з учнями, збереження гідності наставника в очах учня, прагнення до відносин довіри, поваги, співробітництва).

З другої половини XX століття в українській педагогічній науці починається сучасний період щодо розгляду питання педагогічної діяльності та професійної майстерності педагога. Поняття професійної майстерності педагога стає одним із базових понять педагогічної акмеології, що досліджує шляхи досягнення педагогом вершини свого розвитку та складовим компонентом поняття педагогічного професіоналізму в цілому. Саме в цей час склалася впливова українська наукова школа, що представлена такими вченими, як І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова, О.Г.Мороз, І.О.Синиця, Н.А.Побірченко, Р.І.Хмелюк та ін. У цей період виокремлюється конкретна структура педагогічної майстерності, яка визначає як особистісні, так і професійні якості, що необхідні вчителю-майстру. Багато досліджень педагогічної праці фокусувалося на вивченні проблеми педагогічної майстерності: значно збагатилися й ускладнилися уявлення про її сутність і зміст, що знайшло відображення в різноманітних визначеннях цієї дефініції; виділено ознаки педагогічної майстерності та її структурний склад. Своєрідність цього етапу в цілому полягає в розроблені й систематизації вченими категоріально-термінологічного апарату, в утверджені професіографічного підходу до педагогічної праці та педагогічної освіти. Істотний вклад у розвиток проблеми педагогічної майстерності внесли праці таких українських учених, як Р.О.Кузьменко (1991), Л.Б.Білієнко (1994), Л.М.Ахмедзянової (1996), А.М. Луцюка (1996), С.А.Швидкої (1996), Є.С. Барбіної (1998), Н.В.Гузій (2005) , А.В.Козир (2008) та ін.

На основі багатьох джерел, ми дійшли висновку, що педагогічна майстерність розуміється у вітчизняній науці як високий рівень сформованості системи взаємопов'язаних елементів, якими вчитель володіє на високому професійному рівні, що забезпечує досконале вирішення завдань освіти, виховання й розвитку учнів. Елементами професійної майстерності майбутнього педагога виступають система предметних, психолого-педагогічних і загальних знань, педагогічна творчість, педагогічний стиль, педагогічна техніка, особистісні якості та педагогічні здібності, професійна усталеність, педагогічний такт і етика.

У другому розділі – *«Педагогічна модель підготовки майбутнього вчителя в системі багаторівневої професійної підготовки»* виокремлено основні тенденції безперервної підготовки студентів педагогічних ВНЗ, визначено складові педагогічної моделі формування педагогічної майстерності майбутніх учителів у системі багаторівневої освіти.

Становлення багаторівневої безперервної освіти в Україні проходить складний і неоднозначний шлях. З одного боку, окремі дослідники (В.Луговий, Д.Тхоржевський та ін.) висловлюють побоювання, що багаторівнева освіта майбутніх учителів може стати «модною вигадкою», аргументуючи цю думку наявністю ступенів педагогічної освіти в практиці вітчизняної підготовки педагогів з кінця XIX століття. З іншого, – автори наукових праць із даної проблеми (О.Глузман, В.Зубко, Г.Підкурганна, Л.Пуховська, А.Сбруєва та ін.), мотивують потребу в переході до багаторівневої освіти педагогів у її сучасному міжнародному вигляді інтенсивним розвитком міжнародного співробітництва в галузі освіти, спільним науково-технічним простором та виникненням за останні півстоліття глобальних проблем людства, в розв'язанні яких Україна об'єктивно не може стояти осторонь.

У цьому процесі доцільно будь-яку діяльність описувати моделлю, адже моделювання виступає як одна з основних категорій теорії пізнання. Педагогічна діяльність також має свої моделі, які описуються якостями, здібностями, уміннями, рисами вчителя. Кожна така модель характеризується своїми особливостями, які складають в сукупності педагогічну майстерність, як засіб висвітлення структурних елементів і зв'язків між ними, пізнання закономірностей дидактичного процесу. У розкритті способів розвитку, формування і вдосконалення якостей, здібностей та умінь майбутнього вчителя і полягає сутність дидактичного моделювання з метою поліпшення процесу їх підготовки.

Становлення університетів як центрів безперервної підготовки педагогічних кадрів пов'язано з тенденціями розвитку двох альтернативних моделей вищої освіти: *диверсифікаційної та інтеграційної.*

Диверсифікаційна модель пов'язана з підтримкою існуючих відмінностей в програмах та функціях вищих навчальних закладів у відповідності з різноманітними запитами економічного і соціального розвитку. При такого роду підході враховуються можливості різної тривалості навчання, його інтенсивність, специфіка освітніх курсів, послідовність поетапного збільшення кількості рівнів освіти або її припинення на визначеному ступені з видачею кваліфікаційного посвідчення. До переваг цієї моделі майже всі автори відносять поєднання потреб ринку із широким діапазоном індивідуальних можливостей студентів.

Інтеграційна модель витікає з протилежних установок на згладжування інституціональних розходжень, на велику уніфікацію навчальних програм, єдність стадій освітнього процесу, навчання не тільки методиці майбутньої діяльності, але і її методології, орієнтації на творчу самостійність і мобілізацію індивідуальних ресурсів у теоретичній і практичній діяльності. В організаційному плані інтеграційна модель надає можливість елітної підготовки фахівців-педагогів. Вона припускає, що найбільш здатні студенти, які обрали єдині освітні програми, поєднуються в університеті, що з урахуванням кращих умов і найбільш підготовленого професорсько-викладацького складу готує висококваліфікованих фахівців – викладачів конкретної спеціальності,

спеціалізації, профілю. У цьому випадку для студентів розробляються програми навчання, що передбачають їхній перехід з одного університету в інший протягом усього періоду безперервної освіти.

Диверсифікаційна модель проектується на інститутську спеціалізовану освіту, а інтеграційна – на університети з переважно дослідницькою орієнтацією та педагогічні університети з науково-методичною спрямованістю.

Сучасна європейська педагогічна освіта, зокрема її структурні модифікації, до цього часу перебувають під значним впливом двох традицій моделювання багаторівневої підготовки вчителів. Перша – це традиції нормальних шкіл або так званої семінарської педагогічної освіти для вчителів початкової школи. Вона наголошує на практичній професійній підготовці майбутнього вчителя (навчальна практика, методика). Щодо педагогічної теорії та системи загальних і спеціальних знань, то з ними традиційно знайомили тільки в зародковому стані. Головною метою такої підготовки є оволодіння майбутніми вчителями необхідними базовими вміннями викладання, тобто, моделлю вчительського ремесла. На організаційному рівні ця традиція проявляється в існуванні різних моделей вчительської підготовки як у межах окремих країн, так і в західноєвропейському масштабі.

Друга традиція – академічна підготовка вчителів середньої загальноосвітньої школи, яка абсолютизує теоретичне наукове знання та вивчення академічних дисциплін, нехтуючи при цьому важливістю педагогічної теорії, методики, навчальної практики. За даною традицією, мета підготовки майбутнього вчителя полягає в оволодінні ним науковими знаннями, позиціями та відношеннями, які дадуть змогу в майбутньому досягти педагогічної компетентності. Таку підготовку вчителів традиційно здійснюють університети, пропонуючи велику кількість організаційних моделей.

Значний вплив на педагогічну освіту в останні тридцять років (педагогічні реформи 80-х років) справляють концептуальні ідеї інтеграції, професіоналізації, універсалізації тощо. Ставши офіційною політикою в галузі освіти на європейському континенті, ідея інтеграції активно виявляє себе і на професійно-педагогічному рівні. Зокрема, вона реалізується в нових підходах до побудови навчальних планів та програм з метою оптимального структурування та інтеграції знань у змісті підготовки майбутнього вчителя, пропонуючи різні теоретично обґрунтовані підходи та моделі.

У процесі дослідження розроблено педагогічну модель формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів у системі багаторівневої професійної підготовки. *Педагогічна модель* формування педагогічної майстерності майбутніх учителів включає: *педагогічні умови* (зовнішні: усвідомлення студентами поняття, сутності й компонентів педагогічної майстерності; дотримання орієнтирів особистісно-орієнтованого формування педагогічної майстерності; забезпечення педагогічно доцільної відповідності теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів; моніторинговий контроль засвоєння студентами нових знань і умінь; внутрішні: мотиваційні, перцептивні, креативні); *принципи* (науковості; систематичності й

послідовності; зв'язку навчання з життям; єдності теорії та практики; традиційності й новаторства; педагогічного оптимізму); *методи і прийоми* (традиційні методи: організації, здійснення, стимулювання й мотивації навчальної діяльності; контролю, аналізу та оцінювання результатів навчання; методи інтерактивного навчання: ділова гра, рольове моделювання, цільове мікронавчання, робота в парах, «ажурна полка», один-вдвох, всі разом, мозковий штурм тощо); *етапи:* мотиваційно-пізнавальний, тренувально-виконавчий, рефлексивно-творчий; *форми:* лекції, семінарські та практичні заняття, педагогічна практика, індивідуальні навчально-дослідні завдання, науково-дослідницька робота студентів, самостійна навчальна діяльність.

Розроблена педагогічна модель формування педагогічної майстерності передбачає динамічний характер і має тенденцію до вдосконалення в залежності від набуття студентом унікального, самобутнього і самоцінного суб'єктного досвіду і заданого досвіду виконання професійної діяльності. Тому при конструюванні процесу формування педагогічної майстерності велике значення має вибір засобів (особистісно орієнтованих технологій, інноваційних методів, які викликали у студентів не лише пізнавальний, а й професійний інтерес до педагогічної діяльності, впливали на емоції, почуття, волю й мотиви поведінки студентів, забезпечували відповідність теоретичної і практичної підготовки).

Процес формування педагогічної майстерності в системі багаторівневої підготовки у дослідженні визначається як цілісна, спеціально організована, теоретична і практична, аудиторна і позааудиторна суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладачів і студентів, спрямована на формування у майбутніх учителів педагогічної майстерності, що забезпечується на основі єдності виявлених нами *етапів:* мотиваційно-пізнавального (пропедевтичного), тренувально-виконавчого (бакалаврської підготовки), рефлексивно-творчого (підготовки спеціалістів).

І. Мотиваційно-пізнавальний етап - пропедевтичний за своїм характером, охоплював І–ІІ курси навчання студентів у ВНЗ. Назва етапу обумовлена тим, що для успішного формування педагогічної майстерності необхідно, крім навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка передбачає засвоєння знань про способи педагогічної взаємодії, ще й внутрішнє прагнення до педагогічної діяльності, а саме, професійно-ціннісні мотиви, стійкий особистий інтерес до її виконання та аналізу досягнутих результатів.

ІІ. Тренувально-виконавчий етап тривав протягом ІІІ–ІV курсів (бакалаврська підготовка) і ґрунтувався на положенні про те, що педагогічна майстерність виявляється в діяльності, яка потребує цієї майстерності. Тому процес засвоєння студентами знань під час аудиторних занять доповнювався практичною тренувально-виконавчою діяльністю майбутніх учителів.

ІІІ. Рефлексивно-творчий етап охоплював навчання студентів на V курсі, підготовку спеціалістів. Його назва обумовлюється тим, що на даному етапі відбувається рефлексивне ставлення студентів до процесу і результатів власної

педагогічної діяльності, що виступає істотною умовою формування майстерності.

Етапи обґрунтовані на основі розроблених критеріїв та показників: ступінь багаторівневої підготовки вчителя; рівень оволодіння педагогічною майстерністю. Оскільки педагогічна майстерність формується на кожному визначеному етапі, то від етапу до етапу ускладнювалася мета і відповідно добиралися особистісно орієнтовані технології, інноваційні методи. Розуміння викладачами ВНЗ, шкільними керівниками практики, студентами мети і змісту діяльності з формування педагогічної майстерності надавало навчально-виховній роботі усвідомлений характер і допомагало майбутнім учителям на кожному етапі досягти істотних результатів в оволодінні нею. Визначені основні умови ефективного формування комплексних педагогічних умінь, принципи, методи та форми, спрямовані на підвищення рівня педагогічної майстерності у майбутніх учителів у процесі багаторівневої професійної підготовки.

У третьому розділі – *«Дослідно-експериментальне забезпечення ефективності формування педагогічної майстерності майбутніх учителів»* – висвітлена логіка та основні позиції виконаної експериментальної роботи, обґрунтовано рівні сформованості означеного феномену, висвітлена поетапна методика формування педагогічної майстерності майбутніх учителів, доведена ефективність науково обґрунтованого цілісного, поетапного процесу формування педагогічної майстерності, а також проведена діагностика рівнів сформованості у майбутніх учителів основ педагогічної майстерності; узагальнено отримані результати.

З метою визначення ефективності процесу і сукупності адекватних засобів, у залежності від професійної компетентності майбутнього вчителя, обґрунтовано чотири рівні володіння педагогічною майстерністю: *елементарний*, *базовий*, *високий*, *досконалий* – кожен з яких виявлявся нами на основі аналізу виконання низки експериментальних завдань.

Науково обґрунтовано й експериментально перевірено спеціально організований, цілісний процес формування педагогічної майстерності у єдності виявлених послідовних, взаємозумовлених етапів: *мотиваційно-пізнавального* (I–II курси, пропедевтичний), *тренувально-виконавчого* (III–IV курси, бакалаврська підготовка) *і рефлексивно-творчого* (V курс, підготовка спеціалістів).

З'ясовано та експериментально перевірено основні педагогічні умови ефективного формування педагогічної майстерності: *зовнішні* (пізнавальні, процесуально-організаційні, змістові, а саме: усвідомлення студентами поняття, сутності й компонентів педагогічної майстерності; дотримання орієнтирів особистісно-орієнтованого формування педагогічної майстерності; забезпечення педагогічно доцільної відповідності теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів; моніторинговий контроль засвоєння студентами нових знань і умінь;) і *внутрішні* (мотиваційні, перцептивні, креативні).

Доведена педагогічно доцільна відповідність теоретичної і практичної

підготовки студентів на кожному з етапів процесу формування педагогічної майстерності на основі поєднання теоретичних курсів і всіх видів неперервної педагогічної практики, спеціально організованих аудиторних, особистісно орієнтованих індивідуальних завдань, що знайшли відображення в розробленому нами у співавторстві методичному посібнику «Майстерність педагогічного спілкування у професійно орієнтованих ситуаціях».

У процесі тренінгу були використані можливості навчальних предметів, як «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності». Для зручності підведення підсумків нашої роботи ми орієнтувалися на класифікацію етапів проведення формувального експерименту за М. Кузнецовою: початковий, теоретичний, стартовий майданчик, технологічно-формувальний, діагностичний і підсумково-діагностичний.

На *початковому* етапі експерименту було визначено рівень теоретичної підготовленості студентів до участі в експерименті.

У ході *теоретичного* етапу студентам коротко повідомлялись відомості про суть професійно-педагогічної діяльності вчителя, поняття педагогічної майстерності та її складові, педагогічної техніки в контексті педагогічної (професійної) майстерності, творчості (новаторство).

На етапі «*Стартовий майданчик*» студенти ознайомлювались з практичними уміннями, які вони повинні були набути під час виконання завдань, проведених у формі лабораторно-практичних робіт.

У процесі *технологічно-формувального* етапу студенти виконали лабораторно-практичні роботи. Завдання налаштовували студентів на імпровізацію, фантазію, експромт, кмітливість, здогадливість тощо. Тому на відміну від традиційного навчання, коли студентам довго приходилось готуватися до виступу перед аудиторією, при виконанні експериментальної програми вони повинні були напружити всі свої інтелектуальні здібності і виконати завдання у більш короткий термін.

Діагностичний: програвання студентами майбутніх уроків, позакласних заходів, індивідуальних бесід.

Підсумково-діагностичний етап направлений на визначення рівнів сформованості педагогічної майстерності.

Кількісний та якісний аналіз результатів дослідження підтвердив ефективність формування педагогічної майстерності в учасників експериментальної групи. Аналіз результатів свідчить, що внаслідок формувального експерименту третій і четвертий рівні (високий і досконалий відповідно) експериментальних груп знаходяться майже на одному ступені (43,9 % та 48 %) і становлять 91,9 % студентів. У контрольних групах також значні зміни третього і четвертого рівнів, порівняно з констатувальним експериментом, що зумовлено, крім результатів навчального процесу, спілкуванням студентів між собою, з викладачами, які проводили експеримент тощо. Це все, звичайно, вказує на позитивну динаміку змін навіть у контрольних групах. Проте їх сукупний показник становить 63,8 % студентів

(46,3 % високого і 17,7 % досконалого рівнів). Підсумкові результати сформованості педагогічної майстерності студентів відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз рівнів сформованості педагогічної майстерності у майбутніх вчителів (%)

Групи / Рівні	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент	
	Контрольні	Експериментальні	Контрольні	Експериментальні
Елементарний	20	22,2	8,6	-
Базовий	54,3	51,4	27,4	8,1
Високий	23,4	24,6	46,3	43,9
Досконалий	2,3	1,8	17,7	48

Отже, динаміка ефективності експериментальної перевірки дозволила визначити його практичну значимість для підготовки майбутнього вчителя. Так, рівень сформованості педагогічної майстерності у студентів контрольних і експериментальних груп на початку експерименту був приблизно однаковий. Після формувального експерименту – досить різний якісний показник в експериментальних і контрольних групах. Як видно з результатів, у експериментальних групах він був значно більший. Порівнюючи вихідні дані експерименту, можна стверджувати, що результативність сформованості педагогічної майстерності весь час підвищувалася, тобто експериментальна програма була успішною і вдало вирішувала поставлені завдання. Це давало можливість студентам самостійно вирішувати навчальні завдання, які пов'язані з використанням набутих професійних якостей у реальних умовах. Зміни в експериментальних групах переконливо свідчать про ефективність запропонованої програми на основі тренінгових механізмів. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що експериментальна програма забезпечила сприятливі умови для інтенсифікації процесу розвитку і формування педагогічної майстерності.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретико-експериментальне дослідження дало змогу зробити таки висновки:

1. Визначено, що педагогічна майстерність є предметом вивчення вітчизняної науки з моменту її зародження. Питання виховання й навчання стояли перед суспільством протягом усього історичного шляху розвитку української держави й вирішувались залежно від економічних та соціальних умов того чи іншого періоду. На основі педагогічних джерел, ми дійшли висновку, що педагогічна майстерність розуміється як високий рівень сформованості системи взаємопов'язаних елементів, якими вчитель володіє на

високому професійному рівні, що забезпечує досконале вирішення завдань освіти, виховання й розвитку учнів. Елементами професійної майстерності майбутнього педагога виступають система предметних, психолого-педагогічних і загальних знань, педагогічна творчість, педагогічний стиль, педагогічна техніка, особистісні якості та педагогічні здібності, професійна усталеність, педагогічний такт і етика.

2. На основі узагальнення теоретичних положень конкретизовано поняття «багаторівнева педагогічна освіта» як відкрита система педагогічної освіти, що має на меті підготовку фахівців із творчої практичної та науково-дослідної педагогічної діяльності в різноманітних сферах освітнього простору України, Європи та світу. У результаті аналізу педагогічних можливостей багаторівневої вищої освіти провідних країн світу, визначено тенденції її розвитку: кількісне зростання студентського контингенту; суттєва зміна цілей вищої освіти: від підготовки соціальної еліти до формування широких кіл спеціальної розумової праці; перебудова структури системи вищої освіти з метою надання їй якостей гнучкості і варіативності (коли кожен із ступенів є відносно самостійним, але разом складають єдину систему); розвиток наукового потенціалу вищих навчальних закладів: у провідних університетах західних країн проводяться фундаментальні наукові дослідження за участі як викладачів, так і студенті; реформування характеру управління ВНЗ: керівником адміністрації вузу є професійні менеджери, провідним критерієм ефективної діяльності яких є фінансовий стан закладу, а не характер навчальної праці; зростання вартості навчання як у державних, так і у приватних вузах, внаслідок відносного зменшення державної підтримки вищої освіти; підвищення ролі післядипломної освіти.

3. Аналіз позитивного зарубіжного досвіду формування педагогічної майстерності дає можливість стверджувати, що ця проблематика є нагальною для світової освітянської галузі, особливо у зв'язку з впровадженням Болонської декларації. Творче використання позитивного зарубіжного досвіду дозволяє уникнути застарілих підходів до професійної майстерності майбутніх учителів та визначити оптимальні шляхи формування цього феномена на основі вивчення сучасного стану цієї проблеми в Україні. Це дає змогу ефективніше застосовувати набутий досвід оцінювання знань студентів на всіх етапах їх навчання у вищій школі, що у свою чергу дозволить врахувати ці вимоги до формування професійної майстерності учителів.

Визначено, що в зарубіжній науковій літературі значенню терміна «професійна майстерність» відповідають терміни «якісне викладання», «вміле викладання», «компетентна педагогічна діяльність», «ефективне викладання» тощо. Визначення педагогічної майстерності остаточно ще не дістало термінологічного оформлення, її розглядають як один з найважливіших аспектів педагогічної діяльності та професійної підготовки вчителя.

4. З'ясовано та експериментально перевірено основні педагогічні умови ефективного формування педагогічної майстерності майбутніх учителів: зовнішні (пізнавальні, процесуально-організаційні, змістові, а саме:

усвідомлення студентами поняття, сутності й компонентів педагогічної майстерності; дотримання орієнтирів особистісно-орієнтованого формування педагогічної майстерності; забезпечення педагогічно доцільної відповідності теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів; моніторинговий контроль засвоєння студентами нових знань і умінь;) і внутрішні (мотиваційні, перцептивні, креативні).

5. Розроблено педагогічну модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів, що включає: *педагогічні умови* (зовнішні та внутрішні); *принципи* (науковості; систематичності й послідовності; зв'язку навчання з життям; єдності теорії та практики; традиційності й новаторства; педагогічного оптимізму); *методи і прийоми* (традиційні методи: організації, здійснення, стимулювання й мотивації навчальної діяльності; контролю, аналізу та оцінювання результатів навчання; методи інтерактивного навчання: ділова гра, рольове моделювання, цільове мікронавчання, робота в парах, «ажурна полка», один-вдвох, всі разом, мозковий штурм тощо); *етапи:* мотиваційно-пізнавальний, тренувально-виконавчий, рефлексивно-творчий; *форми:* лекції, семінарські та практичні заняття, педагогічна практика, індивідуальні навчально-дослідні завдання, науково-дослідницька робота студентів, самостійна навчальна діяльність. З'ясовано роль, місце і закономірності використання аналізу фактів і явищ педагогічної взаємодії учителів з учнями; практичного моделювання педагогічної взаємодії, тренувальних вправи, самоспостереження, самоаналізу, самоконтролю і самооцінки процесу і досягнутих результатів професійно-педагогічної діяльності для формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя.

6. Обґрунтовано та визначено етапи формування педагогічної майстерності: мотиваційно-пізнавальний (I–II курси, пропедевтичний), тренувально-виконавчий (III–IV курси, бакалаврська підготовка) і рефлексивно-творчий (V курс, підготовка спеціалістів). Як підтвердила експериментальна робота, процес формування педагогічної майстерності має такі особливості: він має розтягнутий у часі характер, тобто педагогічна майстерність формується поступово; формування педагогічної майстерності має комплексний характер, адже формується цілий комплекс її елементів; формування педагогічної майстерності має інтегративний характер: спочатку виробляються її основи, які потім доповнюються і вдосконалюються.

7. Виявлено основні чинники самоактивізації студентів у процесі формування педагогічної майстерності: морально-естетичні суб'єкт-суб'єктні відносини викладачів, студентів і учнів; раціональне поєднання колективних, групових та індивідуальних форм у засвоєнні знань і формуванні умінь; позитивний приклад майстрів педагогічної праці; самоаналіз, самооцінка і самовдосконалення студентами власної педагогічної майстерності; актуалізація самостійних індивідуально-особистісних пошуків у формуванні професіоналізму.

8. Експериментально доведена педагогічно доцільна відповідність теоретичної і практичної підготовки студентів на кожному з етапів процесу

формування педагогічної майстерності на основі поєднання теоретичних курсів і всіх видів неперервної педагогічної практики, спеціально організованих аудиторних занять, особистісно-орієнтованих індивідуальних завдань, тренувальних вправ.

Разом з тим, проведене дослідження не вичерпує всіх напрямів вирішення означеної проблеми, адже дисертація виконана в аспекті постановки проблеми, тому численна кількість питань тільки порушено. Перспективними напрямами її дослідження є дослідження форм контролю та оцінювання на кожному з рівнів освіти, вивчення спільної діяльності ВНЗ і загальноосвітніх шкіл з формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя; вивчення специфіки формування педагогічної майстерності у процесі підготовки магістрів педагогічної освіти. Також необхідно удосконалити процес оволодіння педагогічною майстерністю за допомогою тренувальних вправ. Застосування їх у даному вигляді теж забезпечить підвищення педагогічної майстерності майбутніх учителів до високого і досконалого рівнів. Це у свою чергу буде сприяти створенню необхідних передумов для морального, етичного і духовного задоволення майбутніх вчителів від своєї професійної реалізації та формування у них педагогічної майстерності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Андрущенко Т. В. До питання про технології формування стимулів до педагогічної творчості у майбутніх вчителів / Т. В. Андрущенко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2005. - № 3. – С. 116 - 118.

2. Андрущенко Т. В. Проблема формування стимулів до педагогічної творчості у майбутніх учителів / Т. В. Андрущенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – 2006. - № 3. – С. 61 – 63.

3. Андрущенко Т. В. Технології формування професійних умінь у майбутніх вчителів / Т. В. Андрущенко // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – Вип. 15. – С. 204 – 210.

4. Андрущенко Т. В. До питання про сутність педагогічних умінь / Т. В. Андрущенко // Актуальні проблеми педагогіки: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. Вип. 3, ч. 1. – Горлівка, 2006. - С. 34 – 38.

5. Андрущенко Т. В. До питання про теорію і практику формування педагогічних умінь / Т. В. Андрущенко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2006. - № 3. – С. 58 – 61.

6. Андрущенко Т. В. До питання про компетентність та конкурентоспроможність майбутнього педагога / Т. В. Андрущенко // Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2006. – № 5. – С. 19 – 20.

7. Гордієнко Т.В. Розвиток професійно-педагогічної спрямованості у майбутніх учителів / Т. В. Гордієнко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія досвід, проблеми. Збірник наукових праць. Вип.24. – Київ – Вінниця, 2010. – С. 294 – 297.

Матеріали і тези конференцій

8. Андрущенко Т. В. Единство профессиональной и гуманитарной подготовки педагога / Т. В. Андрущенко // Социально-педагогические, психологические и философские аспекты формирования личности в культуре современной России : сб. научн. тр. / Отв. ред. Л.Ф. Баянова, Ю.И. Юричка. Всероссийская научно-практическая конференция. – Бирск : Бирская государственная социально-педагогическая академия, 2006. – С. 77-79.

9. Андрущенко Т. В. Шляхи формування вмінь / Т. В. Андрущенко // Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук : матеріали IV міжрегіональної конференції молодих учених та аспірантів. – Горлівка : Видавництво ГДПІІМ, 2006. – С. 3–5.

10. Гордієнко Т. Інноваційні технології формування професійної майстерності в системі багаторівневої підготовки / Т. Гордієнко // Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 201 - 203.

Методичні рекомендації

11. Майстерність педагогічного спілкування у професійно орієнтованих ситуаціях / Укл. Т. В. Андрущенко, О. А. Осаволюк, М. О. Шевчук ; за ред. М. О. Шевчук. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 127 с.

12. Марафон дитячого дозвілля : навчально-методичний посібник / Укл. Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, В. В. Ковнер, Т. В. Андрущенко [та ін.]; за ред. Л. О. Дубровської. - Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 315 с.

13. Шлях до скарбу знань : навчальний посібник з культури праці для студентів вищих закладів освіти / Укл. М. О. Шевчук, Т. В. Андрущенко; за заг. ред. М. О. Шевчук. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 114 с.

АНОТАЦІЇ

Гордієнко Т.В. «Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів в системі багаторівневої професійної підготовки» . - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. - Київ, 2012.

У дисертаційному дослідженні висвітлено стан проблеми формування педагогічної майстерності майбутніх учителів у педагогічній теорії та практиці, визначено сутність та структуру поняття « педагогічної майстерність учителя»

в системі багаторівневої професійної підготовки. Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічну модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів в системі багаторівневої професійної підготовки. Педагогічний експеримент підтвердив ефективність запропонованої гіпотези, розробленої педагогічної моделі, критеріїв і показників її діагностики, педагогічних умов і етапів проведення експериментальної роботи.

Ключові слова: педагогічна майстерність, багаторівнева педагогічна підготовка, професійна підготовка майбутнього вчителя, педагогічна модель.

Гордиенко Т.В. «Формирование педагогического мастерства у будущих учителей в системе многоуровневой профессиональной подготовке» . - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук за специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова.- Киев, 2012.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием научной проблемы формирования педагогического мастерства будущих учителей в системе профессиональной многоуровневой подготовки. Определено, что педагогическое мастерство было предметом изучения отечественной науки с момента ее зарождения. Вопросы воспитания и обучения стояли перед обществом в течение всего исторического пути развития украинского государства и решались в зависимости от экономических и социальных условий того или иного периода. На основе педагогических источников дано определение понятия педагогическое мастерство, которое понимается как высокий уровень сформированности системы взаимосвязанных элементов, которыми учитель владеет на высоком профессиональном уровне и с помощью которых обеспечивает решение задач образования, воспитания и развития учащихся. Элементами профессионального мастерства будущего педагога выступают система предметных, психолого-педагогических и общих знаний, педагогическое творчество, педагогический стиль, педагогическая техника, личностные качества и педагогические способности, профессиональная устойчивость, педагогический такт и этика.

Определено, что в зарубежной научной литературе значению термина «профессиональное мастерство» соответствуют термины «качественное преподавание», «умелое преподавания», «компетентное преподавания», «эффективное преподавание» и другие. Определение педагогического мастерства окончательно еще не получило терминологического оформления, ее рассматривают как один из важнейших принципов педагогической деятельности и профессиональной подготовки учителя.

В работе разработана педагогическая модель формирования педагогического мастерства и выяснена роль, место и закономерности использования фактов и явлений педагогического взаимодействия учителей с

учениками; практического моделирования педагогического взаимодействия, тренировочных упражнения, самонаблюдения, самоанализа, самоконтроля и самооценки процесса и достигнутых результатов профессионально-педагогической деятельности для формирования педагогического мастерства учителя.

Теоретически обоснованы и определены этапы формирования педагогического мастерства: мотивационно-познавательного (I-II курсы, пропедевтический), тренировочно-исполнительного (III-IV курсы, бакалаврская подготовка) и рефлексивно-творческого (V курс, подготовка специалистов). Выявлены основные факторы самоактивизации студентов в процессе формирования педагогического мастерства: морально-этические субъект-субъектные отношения преподавателей, студентов и учащихся; рациональное сочетание коллективных, групповых и индивидуальных форм в усвоении знаний и формировании умений; положительный пример мастеров педагогического труда; самоанализ, самооценка и самосовершенствование студентами собственного педагогического мастерства; актуализация самостоятельных индивидуально-личностных поисков.

Экспериментально доказана педагогически целесообразное соответствие теоретической и практической подготовки студентов на каждом этапе процесса формирования педагогического мастерства на основе сочетания теоретических курсов и всех видов непрерывной педагогической практики, специально организованных аудиторных занятий, личностно-ориентированных индивидуальных заданий, тренировочных упражнений.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, многоуровневая педагогическая подготовка, профессиональная подготовка будущего учителя, педагогическая модель.

Hordiyenko T.V. «Formation of pedagogical ability of the future teachers in the system of multi-level professional preparation».- Manuscript.

Dissertation to obtain the scientific degree of a Candidate of pedagogical sciences in the speciality 13.00.04 - Theory and methodic of professional education. – National pedagogical Dragomanov university. - Kyiv, 2012.

In the dissertation research the state of a problem of a pedagogical ability formation of the future teachers in the pedagogical theory and practice was described, the level and structure of a notion of "pedagogical ability of a teacher" was determined in the system of a multi-level professional preparation. It was built, theoretically explained and experimentally checked the pedagogical model of pedagogical ability formation of the future teachers in the system of multi-level professional preparation. Pedagogical experiment proved the effectiveness of the proposed hypothesis, created model of the criteria and indicators of their diagnostics, pedagogical conditions and stages of work.

Key words: pedagogical ability, multi-level pedagogical preparation, professional preparation of a future teacher, pedagogical model.

Підписано до друку 18.05.2012 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 364
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

НБ НПУ
100171968